

MIJN LAND, RECHTS OF LINKS

George Orwell

Mijn land, rechts of links

Vertaald door Ivo Verheyen

Inhoud

Verantwoording	7
Mijn land, rechts of links (‘My Country Right or Left’, <i>Folios of New Writing</i> , 2, herfst 1940)	11
Bekentenissen van een recensent (‘Confessions of a Book Reviewer’, <i>Tribune</i> , 3 mei 1946)	19
Een olifant afschieten (‘Shooting an Elephant’, <i>New Writing</i> , 2, herfst 1936)	25
Waarom ik schrijf (‘Why I Write’, <i>Gangrel</i> , zomer 1946)	35
De kunst van Donald McGill (‘The Art of Donald McGill’, <i>Horizon</i> , september 1941)	45
Herinneringen aan het boekenvak (‘Bookshop Memories’, <i>Fortnightly</i> , november 1936)	61
Zo sterven de stakkers (‘How the Poor Die’, <i>Now</i> , nr. 6, november 1946)	69
Antisemitisme in Engeland (‘Antisemitism in Britain’, <i>Contemporary Jewish Record</i> , april 1945)	83
Politiek en taal (‘Politics and the English Language’, <i>Payments Book</i> , 11 december 1945; <i>Horizon</i> , april 1946)	97
O, wat een vreugde (‘Such, Such Were the Joys’, 1939-1948?)	117

Verantwoording

George Orwell (1903-1950) heeft ons, behalve de overbekende fictieboeken als *Animal Farm* (1945) en *Nineteen Eighty-Four* (1949) en non-fictieboeken als *Homage to Catalonia* (1938) en *The Road to Wigan Pier* (1937), een indrukwekkend oeuvre aan journalistiek en essayistisch werk nagelaten. Hij behandelt daarin de meest uiteenlopende thema's en onderwerpen: nationale en internationale politiek, literatuur, de oorlog, gezondheidszorg, onderwijs, tot en met de verschillende manieren om een deugdelijk kopje thee te zetten. Dat deel van zijn werk is tot op heden nauwelijks in het Nederlands vertaald.

Voor deze vertaling heb ik de Everyman's Libraryeditie (2002) van Orwells essays als bron gebruikt. In zijn inleiding omschrijft John Carey de stijl van Orwell als 'plain and simple' – helder en eenvoudig – 'tot je zelf ook eens probeert om zo te schrijven', voegt hij eraan toe. Die bedenking vat meteen het probleem van een Orwellvertaling goed samen: hij schrijft bedrieglijk eenvoudig. Het zijn dus niet zijn lange, soms wat complex samengestelde periodes die moeilijk te vertalen zijn, het zijn de korte, simpel ogende maar uiterst geconcentreerde zinnen.

Orwells ideeën zijn scherp afgelijnd en genuanceerd, en zijn taal is dat niet minder. De vertaler moet dus constant op zoek naar dezelfde scherpheid en nuance. De eindindruk, na al die uren van lectuur en vertaalarbeid, is deze: briljant geschreven, in een taal die getuigt van chirurgische accurate, maar vooral ook: hoe profetisch vaak. In teksten die haast een eeuw oud zijn, beschrijft hij de problemen die we

in het eerste kwart van de eenentwintigste eeuw perfect herkennen. En hij heeft zich maar zelden vergist in zijn analyses. Antisemitisme, politieke verzuiving en incompetentie, taalverloedering – Orwell detecteert het allemaal feilloos. Hij spijkert de schuldigen onverbiddeijk aan de schandpaal, van welke signatuur ze ook zijn. Politiek situeren we hem natuurlijk ter linkerzijde, maar als links zich schuldig maakt aan de kwalen van de tijd, veegt hij het even genadeloos de mantel uit. Verfrissend onsentimenteel.

Een keuze maken uit dit omvangrijke oeuvre was uiteraard een probleem op zich. Ik heb me daarbij laten leiden door mijn eigen voorkeuren en interesses, maar vooral toch door wat ik als relevante onderwerpen zie. Teksten die nog wel relevant zijn maar die een ruime voorkennis vereisen, werden niet opgenomen. Ik heb getracht de selectie inhoudelijk evenwichtig, maar bovendien ook ‘evenwichtig in de tijd’ te spreiden.

Elke vertaalopdracht verplicht de vertaler tot het maken van keuzes: de woordenschat van de brontekst respectvol omzetten naar eigentijdse taal, te lange zinnen en alinea’s opsplitsen, typische cultuurelementen leesbaar hertalen enzovoort. Ik som hierna enkele van de gemaakte keuzes op, met verantwoording.

De vroegste essays en columns van Orwell dateren van het eind van de jaren 1920, de jongste van het jaar 1949. Maatschappij en taal zijn ondertussen uiteraard danig geëvolueerd, en dat geeft hier en daar reden tot bezorgdheid. Ik weet niet hoe gevoelig termen als ‘nigger minstrels’ en ‘bottoms like Hottentots’ in Orwells tijd precies lagen, maar nu kunnen ze niet meer. Alleen, Orwell gebruikt ze wel, en sommige meermaals. Moet de vertaling ervan politiek correcter? Ik heb in de meeste gevallen

gekozen voor een vertaling die dicht aansluit bij het origineel. De lezer wordt verzocht er de mentale noot ‘historisch taalgebruik’ bij te maken.

In het essay ‘Politics and the English Language’ doet zich een heel specifiek probleem voor. De tekst gaat niet zozeer over de relatie tussen politiek en het Engels, als wel over de relatie tussen politiek en taal. De keuze voor de ruimere interpretatie van het onderwerp leek me verantwoord. ‘Het Engels’ werd in mijn vertaling dan ook vaak ‘de taal’. Daarom was het soms nodig om onvertaalbare metaforen en uitdrukkingen te vervangen door Nederlandse equivalenten. In een enkel geval werd een term of uitdrukking weggelaten. Ook de drie ‘author’s notes’ bij deze tekst heb ik niet opgenomen. Ik geloof niet dat deze ingrepen de argumentatie van de auteur op enigerlei wijze hebben verzwakt.

Ten slotte is er het essay ‘Why I Write’, waarin Orwell drie strofen opneemt van een – vrij cryptisch – gedicht dat hij vroeger geschreven heeft. Die strofen heb ik onvertaald overgenomen, maar ik heb verklarende noten toegevoegd.

Mijn land, rechts of links

(‘My Country Right or Left’, *Folios of New Writing*, 2, herfst 1940)

In tegenstelling tot wat doorgaans wordt aangenomen, was het verleden niet spannender dan het heden. Als dat al zo lijkt, dan komt dat omdat de dingen waar we op terugkijken, en die jaren uit elkaar liggen, in ons geheugen dichter bij elkaar komen te liggen. Maar heel weinig herinneringen komen echt onvervormd tot bij ons. Het is grotendeels door de herdenkingen, de boeken en de films erover dat de oorlog van 1914-1918 nu die ongelooflijke, epische dimensie lijkt te hebben die de huidige oorlog mist.

Maar als je die vorige oorlog hebt meegemaakt, en als je je echte herinneringen ontdoet van wat er later aan is toegevoegd, dan zie je dat het meestal niet de grote gebeurtenissen waren die je destijds het meest hebben geraakt. Neem de Slag bij de Marne bijvoorbeeld. Ik geloof niet dat die toen op het grote publiek het melodramatische effect had dat er later aan gehecht is. Ik herinner me zelfs niet dat ik de ‘Slag bij de Marne’ toen ooit zo heb horen noemen; die term kwam pas jaren later. Het ging er gewoon om dat de Duitsers tot op nauwelijks 35 kilometer van Parijs waren geraakt – dat was op zich schrikwekkend genoeg, na de gruwelverhalen over België – en dat ze toen om een of andere reden rechtsomkeert hadden gemaakt. Ik was elfjaar oud toen de oorlog begon. Als ik mijn herinneringen opschoon en vergeet wat ik er later over heb gehoord, dan moet ik toegeven dat het zinken van de *Titanic* een paar jaar eerder me oneindig veel

meer geraakt heeft dan wat dan ook in die oorlog. Die in vergelijking ‘kleine’ ramp schokte de hele wereld, en die schok is ook vandaag nog niet helemaal weggeëbd. Ik herinner me de verschrikkelijke, gedetailleerde rapporten die werden voorgelezen aan de ontbijttafel (het was toen heel gebruikelijk om de krant hardop voor te lezen). Ik herinner me dat van de lange lijst van verschrikkingen deze de meeste indruk op me maakte: dat op het einde de *Titanic* plots achteraan omhoog schoot en dan met de boeg eerst de dieperik inging. De mensen die zich aan de achterplecht vasthielden, werden eerst een kleine honderd meter naar boven geslingerd voor ze in de afgrond vielen. Het weeë gevoel dat ik daar toen van in mijn maag kreeg, is zelfs nu nog niet helemaal weg. Niets in die hele oorlog heeft hetzelfde effect op mij gehad.

Van het begin van de oorlog heb ik drie levendige herinneringen overgehouden. Ze stellen niet veel voor, ze zijn irrelevant en ze zijn totaal niet beïnvloed door wat later is gebeurd. De eerste betreft de cartoon van de ‘Duitse keizer’ (de gehate term ‘Kaiser’ is, geloof ik, pas wat later populair geworden) die in de laatste dagen van juli verscheen. De mensen waren toch wel wat gechoqueerd: hier werd een keizer belachelijk gemaakt (‘Hij is toch zo’n knappe man!’), al stonden we dan op de rand van een oorlog. Een tweede was het moment waarop het leger alle paarden opeiste in ons landelijke stadje. Ik heb een koetsier in tranen zien uitbarsten toen hij het paard dat jaren voor hem gewerkt had, moest afgeven. Een derde herinnering is die aan een bende jongelui in het station, grabbelend naar de avondkranten die net met de trein uit Londen waren aangekomen. Ik herinner me die erwtgroene kranten nog heel goed (sommige kranten waren toen nog groen), de hoge kragen, de nauwe broeken en de bolhoeden – en beslist veel beter dan de namen van de

geweldige veldslagen die toen al volop aan de gang waren aan het Franse front.

Van het midden van de oorlog herinner ik me vooral de hoekige schouders, de dikke kuiten en de rinkelende sporen van de artilleristen – ik vond hun uniform veel mooier dan dat van de infanterie. En als je me vraagt wat ik me van het einde van de oorlog nog herinner, dan moet ik in alle eerlijkheid antwoorden: margarine. Beschouw het als een voorbeeld van het gruwelijke egoïsme van kinderen: tegen 1917 had de oorlog zo goed als geen invloed meer op ons, tenzij via de maag. In de schoolbibliotheek hing op een ezel een grote kaart van het westelijk front, met een rode draad die zigzag langs punaises liep. Af en toe verschoof die draad een paar centimeter naar hier of naar daar. Elke verschuiving vertegenwoordigde stapels lijken. Ik keek er zelfs niet naar. Ik zat daar op school tussen jongens van meer dan gemiddelde intelligentie, maar ik herinner me niet dat we op enig moment het belang inzagen van wat er aan het gebeuren was. De Russische Revolutie bijvoorbeeld liet ons volslagen koud – met uitzondering dan van degenen van wie de ouders geld geïnvesteerd hadden in Rusland. Onder de jongsten had de pacifistische gedachte wortel geschoten, lang voordat de oorlog ten einde liep. Zo laks zijn als je durfde tijdens de parades van het Officers' Training Corps en geen interesse tonen voor de oorlog, dat werd beschouwd als een teken van verlichting. De jonge officieren die uit de oorlog teruggekomen waren, hadden vreselijke dingen meegemaakt. Ze waren erdoor gehard, en ze walgden van de houding van de jongere generatie, voor wie die ervaringen absoluut niets betekenden. Ze verweten ons onze slapheid. Uiteraard konden ze geen argumenten bedenken die wij konden bevatten. Ze konden ons enkel toesnauwen dat oorlog 'iets goeds' was, 'je werd er sterk van', 'het hield je fit', enzovoort enzovoort.

George Orwell
Mijn land, rechts of links

© 2020 Davidsfonds / Standaard Uitgeverij nv,
Franklin Rooseveltplaats 12, 2060 Antwerpen en Ivo Verheyen
Gemaakt onder licentie van Davidsfonds. 'Davidsfonds' is het geregistreerde
merk van Davidsfonds vzw, Quinten Metsysplein 12, 3000 Leuven.

www.standaarduitgeverij.be
info@standaarduitgeverij.be

Vertegenwoordiging in Nederland:
New Book Collective, Amsterdam
www.newbookcollective.com

Eerste druk januari 2021

Omslagontwerp: Herman Houbrechts
Opmaak binnenwerk: 5NUL8 Grafische producties
Vertaling: Ivo Verheyen

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veele-
voudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar
gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch,
door fotokopieën, opnamen of op welke wijze ook, zonder voorafgaande
schriftelijke toestemming van de uitgever.

ISBN 978 90 02 26921 9
D/2021/0034/006
NUR 323